

TA'LIM SIFATINI O'LCHASH HAMDA BAHOLASH SHAKLI VA METODLARI, INDEKATORLARINI TANLASH

Ismatova Sevara Bo'riboy qizi
Ochilova Kamola

Jizzax davlat pedagogika universiteti talabalar

Anotatsiya: *Bugungi kunda ta'limni rivojlantirish maqsadida juda katta ishlar olib borilmoqda bundan ko'zlangan asosiy masala ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarga yuqori darajali ta'lim berish jarayonini tashkil etish hisoblanadi. Hozirgi kunda hech bir davlat yo'qki rivojlanish uchun ta'limga katta e'tibor qaratmagan bo'lgan bo'lsa.*

Kalit so'zlar: *Ta'lim, ta'lim sifati va uni ta'minlash, metod, ta'lim sifatini o'lchash va baholash indekatorlari.*

Kirish: Bu maqolada ta'lim sifati va uni baholash metodlari hamda ularni tanlash qaytarzda amalga oshirilishi haqida yoritilgan.

Asosiy qism: Bugungi kunda zamonaviy ta'lim qattiq nazorat va adolatli boshqaruvni talab etmoqda. Ta'limda boshqaruv va nazoratning uyg'unligini ta'minlash sifat va samaradorlikni kalitidir. O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida ta'lim sifati tizimli nazorat qilinmasa, o'quv jarayonida bir qancha muayyan muammolar yuzaga keladi. Shu sababli ta'limni boshqarish, o'quv jarayonini, ta'lim turini, uning imkoniyatlarini hisobga olish va hu bilan sifat menejmentining samarali ishlashini ta'minlash kerak

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlari hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son qarori talablari asosida ta'lim sifatini ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda olib borilayotgan islohotlar talablariga muvofiq yuksak darajaga ko'tarish, shuningdek uzluksiz ta'lim tizimida ta'lim sifatini nazorat qilishni yanada takomillashtirish, kadrlar tayyorlash sifati va o'quv jarayoni samaradorligining xolisona baholanishini nazorat qilish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish maqsadida Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 27-martdagi "Davlat oliy ta'lim muassasalarida Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi buyrug'i asosida Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limining asosiy vazifalari belgilab berilgan.²⁰

²⁰ <https://tuit.uz/talim-sifatini>

Shuni ta'kidlash kerakki, ta'lim sifati muammosi murakkab va keng qamrovli masala. Ushbu muammoni ochib berish uchun tadqiqotning asosiy tushunchalari - "ta'lim" va "sifat"ga murojaat qilish kerak.

"Ta'lim" tushunchasi juda keng talqin qilinadi. Shuningdek, ta'lim uni tashkil etishning turli - shaxsiy, institutsional, mintaqaviy, davlat darajalarida ham ko'rib chiqiladi. E. Gusinskiy o'z konsepsiyasida ta'lim tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi: "Ta'lim - bu shaxsni madaniyatga o'rgatish, uning tillarida savodxonlik va uning matnlarida yo'naltirilganlikni egallashi jarayonidir" Uning boshqa ta'rifi quyidagicha: "Ta'lim - bu dunyo haqidagi tushunchalar, g'oyalar tizimini yaratish, shakllantirish va rivojlantirish jarayoni va natijasi bo'lib, u maqsadga intilish imkoni beradi".

Pedagogik lug'atda "ta'lim" tushunchasining talqini "tizimlashtirilgan bilim, ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayoni va natijasi; insonni hayotga tayyorlashning zaruriy sharti" deb bayon etilgan.

A.O.Tatur ta'limni asosiy tizimlar shaklida ifodalanishi mumkin bo'lgan ijtimoiy institut sifatida ko'rib chiqadi:

- ❖ ta'lim mazmunini shakllantirish tizimi (nimani o'qitamiz?);
- ❖ o'quv faoliyatini tashkil etish tizimi (qanday o'qitamiz?);
- ❖ ta'lim sifatini baholash tizimi (natijada nimaga erishamiz?)²¹

Malumki o'quvchilarning bilim olish surati individualdir. Ayrim o'quvchilar bilimlarni tez, ayrimlari esa sekin o'zlashtiradilar, lekin ularning yutuqlari bir xil ko'rsatkichlar (bilim hajmi, ijodiy faollik, mustaqillik) bilan tavsiflanishi mumkin.

Ta'limning shaxsga yo'naltirilgan paradigmasi ta'lim sifatining oshishiga olib keldi. Ushbu yondashuvning mazmuni o'quvchilarning ma'lum mezonlarga ko'ra guruhlarga bo'lingan muammolarni yangi usulda hal qilish qobiliyatidan iborat:

- tanlagan vaziyatlarda mustaqil qarorlar qabul qilish bilan bog'liq muammolar;
- zarur ma'lumotlarni qidirish, tanlash, tahlil qilish va baholash qobiliyatiga qarab qaror qabul qilish uchun axborot bazasi bilan bog'liq muammolar;
- normalar va qoidalarning, ba'zan vaziyat xarakteridagi harakatlarini hisobga olgan holda qarorlarni qabul qilish va amalga oshirishning huquqiy asoslari bilan bog'liq muammolar;
- maqsadlarni amalga oshirish va o'z faoliyatini o'zo'zini tashkil etish yoki boshqa odamlar bilan o'zaro munosabatlar asosida qabul qilingan qarorni amalga oshirish bilan bog'liq muammolar;

²¹ B.X.XODJAYEV Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: "Sano-standart" nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.

-faoliyat natijalarini baholash bilan bog'liq muammolar va birinchi navbatda, baholash mezonlarini aniqlash bo'yicha shakllangan ko'nikmalar asosida shaxsning ularni mustaqil ravishda baholash qobiliyati.

Shu bilan birga, ko'rsatilgan parametrlarning doimiy o'zgaruvchanligi tufayli ular bo'yicha ta'lim sifatini baholashning murakkab bo'lishi aniq. Bu borada G.N.Serikov shunday fikr bildiradi: shaxsning rivojlanishiga yo'naltirilgan ta'lim o'z maqsadiga u shaxs, uning o'zini o'zi rivojlantirish kuchlari talab qilinadigan vaziyatni yaratadigan darajada erishadi. Shuning uchun inson, birinchi navbatda, boshqalar orasida, boshqalar uchun va bu bilan o'zi uchun shaxsiylashtirilgan, o'zligini biladigan shaxs sifa tida ko'rib chiqilishi kerak.

Hozirgi vaqtda asosiy shaxsiy funksiyalarning uchta bloki mavjud:

1) mas'uliyat (axloqiy tanlov funksiyasi, hayotiy faoliyatni motivatsion asoslash va boshqalar);

2) o'z-o'zini anglash (ijodkorlik, erkinlik, mustaqillik, turli xil hayotiy to'siqlarni yenga olish, hayotning ma'naviy darajasini individual ta'minlashni rivojlantirish); 3) reflekslash (ma'no-qidiruv faoliyatini, "Men" obrazini rivojlantirishni, maqsadni shakllantirish avtonomiyasini ta'minlaydigan funksiya).

Umumdan olganda ta'lim sifatini baholashda quyidagi ko'rsatkichlari ajratib

- ❖ ko'rsatish mumkin:
- ❖ pedagogik kadrlar sifati;
- ❖ ta'lim muassasasining moddiy-texnik bazasining holati;
- ❖ pedagogik xodimlarning rag'batlantirilishi;
- ❖ o'quv dasturlari sifati;
- ❖ talabalar sifati;
- ❖ infratuzilma sifati;
- ❖ bilim sifati;
- ❖ boshqaruvning innovatsion faoliyati;
- ❖ texnologik innovatsiyalarni joriy etish;
- ❖ bitiruvchilarga talab;
- ❖ bitiruvchilarning muvaffaqiyati.²²

Respublika xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish, xalqaro aloqalarni o'rnatish, o'quvchi-yoshlarning ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini, eng avvalo, yosh avlodning ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash hamda rag'batlantirish maqsadida

²² <https://cyberleninka.ru>

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 2018-yil 8-dekabrda 997-sonli qarorni qabul qildi.²³

Qarorga ko'ra, quyidagi xalqaro baholash dasturlari bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish belgilandi:

Progress in International Reading and Literacy Study (PIRLS)-boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matnini o'qish va tushunish darajasini baholash uchun;

2. Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS)-4 va 8-sinf o'quvchilarning matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan o'zlashtirish darajasini baholash uchun;

3. The Programme for International Student Assessment (PISA)-15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash uchun;

4. The Teaching and Learning International Survey (TALIS)-rahbar va pedagog kadrlarning umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qitish va ta'lim olish muhitini hamda o'qituvchilarning ish sharoitlarini o'rganish uchun;

Yuqoridagi xalqaro baholash dasturlari bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etish uchun Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzurida Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazining asosiy vazifalari va faoliyatining yo'nalishlari etib quyidagilar belgilandi.²⁴

❖ xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish hamda muvofiqlashtirishda O'zbekiston Respublikasining milliy vakili sifatida ishtirok etish;

❖ ta'lim tizimida o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini rivojlantirishning innovatsion metodlarini ishlab chiqish va joriy etishga yo'naltirilgan ilmiy izlanishlar olib borish;

❖ ta'lim sifatini baholash sohasida xalqaro aloqalarni o'rnatish, xalqaro loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish, xalqaro ilmiy anjumanlar va simpoziumlarni tashkil etish va o'tkazishda ishtirok etish;

❖ ta'lim sifatini baholash sohasida fundamental va amaliy tadqiqotlar o'tkazish;

❖ ta'lim sifatini baholash bo'yicha tadqiqotlarni ilmiy va uslubiy jihatdan qo'llab-quvvatlash;

²³ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabr,997-son qarori, www.lex.uz

²⁴ Axmadjonova Yo.T.,Yaxshiyeva Z. Z.,Axmadjonova U.T. Ta'lim sifatini baholash xorij tajribasi misolida o'rganilmoqda // O'qituvchining kasbiy standarti: amaliyotga joriy qilish va istiqboldagi vazifalar.-2021.

❖ umumiy o'rta ta'lim muassasalarining xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatli ishtirok etishini ta'minlash;

❖ O'zbekiston Respublikasining xalqaro baholash dasturlarida qayd etgan natijalarini boshqa davlatlar natijalari bilan qiyosiy taqqoslash;

❖ xalqaro baholash dasturlarini ta'lim jarayoniga joriy etish bo'yicha tizimli monitoring olib borish, ushbu sohadagi ilg'or tajribani ommalashtirish va uning asosida ta'lim muassasalari uchun tavsiyalar va qo'llanmalar ishlab chiqishda ishtirok etish;

o'qitishning innovatsion usullaridan foydalangan holda o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlar bo'yicha pedagog kadrlarning malakasini oshirish bo'yicha o'quv-uslubiy tavsiyalar tayyorlash.

Xulosa: Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki hozirgi vaqtda ta'lim sifatini boshqarish, unga innovatsiyalar yangi metodlar jorey qilish bilan bir qatorda uni nazorat qilish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli ham ta'lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi va shu kabi bir qator tashkilotlar tashkil etildi faoliyati yo'lga qo'yildi. Bundan tashqari 2030-yilgacha mo'ljallangan strategiya ham yurtimizda ta'limga uni sifatini ko'tarishga qaratilgan e'tiborning yaqqol namunasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://tuit.uz/talim-sifatini>
2. B.X.XODJAYEV Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: "Sano-standart" nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.
3. <https://cyberleninka.ru>
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabr,997-son qarori, www.lex.uz
5. Axmadjonova Yo.T.,Yaxshiyeva Z. Z.,Axmadjonova U.T. Ta'lim sifatini baholash xorij tajribasi misolida o'rganilmoqda // O'qituvchining kasbiy standarti: amaliyotga joriy qilish va istiqboldagi vazifalar.-2021.

